

КЫШЫМ

16+

НОРУОТ ХАҢЫАТА

«СЫЛ
ХАҢЫАТА-2008,
2015»
номинация
кыайылааба
kuumsakha@mail.ru

«Тиражка —
сыл
рекорда
2009, 2015»
бүттүүн
Арасыйатаабы
бириэмийэ лауреата

АЛРОСА

45 № (22291)
2016 сыл
сэтинньи 17 күнэ
чэппиэр
нэдиэлэбэ биирдэ тахсар

“Ала Тоо” болуоссакка.

Манаас мэнгэ өйдөбүннүгүн
анныгар манньк суруктаах:
“Кулаалы таптап куш кыл-
дым, курама жыйып журт
кылдым”. Ол аата, “Кыыр-
ды тутаммын кусчут-алчыт
онордум, эгин уус дьонун
биир сурт онордум” диэн
курдук.

Манаас дойдутугар 5 күн

6 с.

Күн-дьыл

**Сэтинньи 17 күнэ,
чэппиэр**

Күнүс -27 С° (-31 U°), түүн -28 С° (-32 U°). Собуруулуу-арбааттан 2 м түргэннээх тыаллаах. Былыттаах. Салгын баттааһына урт. ост. 755 мм тэнгэниэ.

**Сэтинньи 18 күнэ,
бээтинсэ**

Күнүс -19 С° (-23 U°), түүн -28 С° (-32 U°). Собуруулуу-арбааттан сөк. 3 м түргэннээх тыалырыа. Былыттаах. Кыралаан хаардыа. Салгын баттааһына урт. ост. 761 мм тэнгэниэ.

**Сэтинньи 19 күнэ,
субуота**

Күнүс -20 С° (-24 U°), түүн -24 С° (-28 U°). Хайысхата уларыйа сылдыр сөк. 1-3 м түргэннээх тыалырыа. Былыттаах. Кыралаан хаардыа. Салгын баттааһына урт. ост. 746 мм тэнгэниэ.

**Сэтинньи 20 күнэ,
өрөбүл**

Күнүс -28 С° (-32 U°), түүн -28 С° (-32 U°). Илинтэн сөк. 1-3 м түргэннээх тыаллаах. Былыттаах. Салгын баттааһына урт. ост. 750 мм тэнгэниэ.

**Сэтинньи 21 күнэ,
бэнидиэнньик**

Күнүс -36 С° (-40 U°), түүн -36 С° (-40 U°). Хотугулуу-арбааттан, собуруулуу-арбааттан сөк. 1 м түргэннээх уларыйа сылдыр тыаллаах. Салгын баттааһына урт. ост. 756 мм тэнгэниэ.

**Сэтинньи 22 күнэ,
оптуорунньук**

Күнүс -24 С° (-28 U°), түүн -31 С° (-35 U°). Собуруулуу-арбааттан сөк. 2 м түргэннээх тыаллаах. Былыттаах. Салгын баттааһына урт. ост. 756 мм тэнгэниэ.

(U° — Г. Угаров шкалатынан).

БОСХО ЦИФРОВОЙ ТЭЛЭБИИДЭННЬЭ! Абаньыан төлөбүрү суох 20 ханаал!

Дьокуускай куорат үгүс олохтообо цифровой эфирнэй тэлэбиидэнньэни киллэрэр судаарыстыбаннай бырагыраама тунунан истибит буолуохтаах. Ол гынан баран, киин куоракка босхо көстөр цифровой ханаал иккис бакыата баар буолбун үгүс дьон билбэт. Оттон онно 20 ханаал баар эбээт! Ол курдук, Дьокуускай олохтоохторо үрдүк хаачыстыбалаах, туох дабаны «хаара-дьиримэ» суох цифровой тэлэбиидэнньэни буор босхо, абаньыан төлөбүрү суох, көрүөхтэрин сөп!

Цифровой хаачыстыбалаах ханааллары көрөргө баара-суоҕа анал приставкалаах эбэтэр боростуой дьыэтээси антыаналаах эрэ буолуохха наада. Аны туран, приставка ханьык бабарар (бабар былыргы да буоллун) тэлэбиисэргэ холбонор кыахтаах. Онон цифровой тэлэбиидэнньэбэ холбонмут

киһи, чахчы, кэмсиниэ суоҕа!
БОЛҮОЙУНГ АНАЛ ЭТИИЛЭХПИТ:
2016 с. сэтинньи 17-26 күнэригэр Официальной дистрибутор приставка үс көрүнүн удамыр сыанаба атылыыр:

Удамыр сыаналаах приставка – чэпчэки сыаналаах, муос хахтаах. **1990 солкуобайдаах [2290]** приставка.

Үрдүк технологиялаах сана приставка – тимир тастаах, даачаба уонна куорат таһыгар кытта үчүгэйдик үлэтиир, улахан кыамталаах. **2290 солкуобайдаах [2590]** приставка.

«Продвинутой» приставка – DOLBY DIGITAL 5.1 дьыэтээси киинэ тыйаатырдарга сөп түбэхэр технологиялаах. **2790 солкуобайдаах [3090]** приставка.
Тэриллэр 2 сыл адьаммакка үлэтиэхтэрэ диэн мэктиэлибит! Бэйэн биллин, ыалгар кэлсээ!

Манньк ханаалар көстөлөр: Бастагы, ТВЦ, 5-с ханаал, ОТР, НТВ, Россия 1, Матч, Россия 24, Культура, Карусель, Рен-ТВ, СТС, ТНТ, Муз-ТВ, Домашний, Пятница, Звезда, Спас, Мир уонна ТВ-3.

Куорат иһигэр 390 солкуобайга тиздэн, холбоон, оннун буллараан биэрэбит. Куорат таһыгар таһаартарыахытын-холботуох-хутун бабарар буолаахытына, элэрээтэри кытары билсин.

Эрийинг: **25-02-17, 8-924-765-02-17**

Кэлинг: **Крупская аат. уул. 13 дьыэтэ, «Эрэл» АЭК, 5 этээс, 518 хос.**

Этээскэ табыстахытына, 8-924-463-55-34 нүөмэргэ эрийинг, көрсүөхтэрэ.

Төлөпүнүнэн сайаапканы өрөбүлү суох ылабыт, өрөбүлү суох сүбэлибит.

РЕКЛАМА

Айгыл баатыр эр Манаас дойдугар

Эниил 2017 сыл бэс ыйыгар, өрөспүүбүлүкэбит уһулччулаах дьайыксыта, тэрийсээччитэ Максим Кирович Аммосов төрөөбүтэ 120 сылыгар тобоһуннаран, Саха сиригэр Кыргызстан Култууратын күннэрэ диэн дойдулар икки ардыларынаабы улахан тэрээһин ытыллыахтаах. Оннук хайысхалаах үлэ, өрөспүүбүлүкэ таһымнаах анал хамыһыһа тэриллэн, бу сыл сааскытыттан тэтимнээхтик барар. Тэрээһин Саха сирин дьонугар кыргыз култууратын кизник көрдөрөр-сырдатар сорукаах: төрүт айымньыны, үгэһи, урамньыны, уран суругу, ырыаны-тойугу, киинэни, о.д.а.

Ити тэрээһин чэрчитинэн, биһиги, кыргыз суруйааччылары айымньылары сахалыы тылбаастанан тахсытып бэлэмниир бөлөх дьон, сэтінни 7-12 кк. Кыргызстан киинигэр Бишкеккэ баран үлэлээтибит. Үлэбитин Ил Түмэн Бэрэссэдээтэлин секретариатын салайааччыта **Ньургуйаана Илларионова** сүрүннээтэ. Эмиэ Ил Түмэнгэ үлэлиир, ол иннинэ С.А. Новгородов аатынан “Бичик” кинигэ национальнай кыһатыгар эрдэктэринэн үлэлээбит **Мария Илларионова** уонна мин киниэхэ көх-нэм буоллубут. Мин суолбун испин, аспын-хонукпун “Саха сирин суруйааччылары” ассоциация (сал. **О.Г. Сидоров**) уонна “Ситим” медиа бөлөх (сал. **М.Н. Христофорова**) үбүлээтилэр. Кинилэргэ барба махтал.

Эрдэттэн үчүгэй бэлэмниир үлэ, кэпсэтии-суруйсуу барбыт буолан, кыргызтар олус бэркэ көрүстүлэр, үлэбитигэр көмө-тирэх буоллулар.

Ол курдук, Кыргызстан Кинематографистарын сойууһун салайааччыта Таалайбек Кулмендеев аэропорка көрсөн, хонуктутун буллараан, дьону, тэрилтэлери кытта кэпсэтэн улахан кэмелесте. Төлөпүнүнэн кэпсэтиилэриттэн өйдөөбүппүнэн, Кыргызстан норуодунай суруйааччыта, Ил Баатыра (Геройа) **Бексултан Жакиев** киниэхэ бигэ тирэх буолла. **Таалайбек Аюкжолтоевич**, ити курдук биһиги үлэбит сүннүн буллараат, аны туран, бэйэтэ өйүүнүгэр Кытайга кыргыз култууратын, киинэтин билигиннэрэр сорукаах айанга аттанан. Оннук улахан сорукаах сылдыан кыһаллан-мүһөллөн көмөлөспүтэ дьэ сөхтөрдө. Үтүө киһи аата дабаны үчүгэйэ, бэйэтигэр барса бэрт эбит: Дьол Үрүң Суол уола диэн.

Инньэ гынан, кыргыз биллиилээх поэта, драматурга, тылбаасчыта Алыкул Осмонов аатынан Кыргызстан Улуттук (Национальнай) библиотекатын дириэктэрэ **Жылдыз Кемеловна Бакашова** үлэлиирбитигэр көмүүйэтэрдээх, принтердээх, интэриниэттээх, төлөпүннээх хоһунан хааччыйда, көмөбө үлэһиттэри сыһарда. Онон, тылбаастанар айымньылаах кыргыз суруйааччыларын, кинилэр дьоннорун булу, көрсүү, сөбүлэннэри түһэрсии, айымньылары чопчулааһын кудуухайдык барда.

Кыргызстан Бэрэсидьиэнин дьаһалтатыгар, парламеннара **Жогорку Кенешкэ** (Үрдүк Сүбэ) култуура, информация уонна туризм министиэристибэтигэр, суруйааччы сойууһугар, сурунааллар эрдээксийлэригэр бэрт туһалаах көрсүһүүлэр буоллулар.

Ол туһунан бу суруйуубар саас-сааһынан билигиннэрэргэ дьулуһуом. Саха сирэ уонна Кыргызстан хардарыта сыһианнара, алтыһылары тох төрүөттээбит, тох суолталааһын уонна хайдах ис хоһоонноох, майгылаах

буолуохтаабын диэн ыйытыларга хоруй көрдүүрдүү.

Буолаары буолан, кэнники кэмгэ өрөспүүбүлүкэбитигэр кыргыз дьонун ахсаана күүскэ эбиллэ турар. Холобур, икки сүүсчэ киһини олордон көтөн кэлбит аалбар, мин көрдөхпүнэ, быһа баттаабыт агаара кыргыз дьонун курдуга, элбэх буолбатахтарына. Үксүлэрэ — дьэтэригэр сылдыар уоланнар. Кысыдыахтар, обо аймах эмиэ баар.

Аны туран, кыргызтар олох-дьаһах бары эйгэтигэр эрчимнээхтик киридэр кириэн иһэллэр. Урут түһэн эттэххэ, итинник көстүү бүтүн Арассыйаба, ону ааһан, бэл диэтэр, Эмиэрикэбэ, Кытайга кытта сыһианнаахха дылы.

Онон, анаара-ырыҥалы сатыырга төрүөт баар.

Максим Аммосов уонна Кыргызстан

Нам улууһун Хатырыгар төрөөбүт Саха сирин биир чабылхай уола Казахстан үс уобалаһыгар (Арбаа Казахстан, Караганда, Хотугу Казахстан уобаластарыгар) партия I сэкирэтээринэн үлэлээбитэ.

Ол кэннэ, Саха сиригэр уонна Казахстанга үлэтин болжомтобу ылан, партия киин кэммитиэтэ кинини 1937 сыл кулун тутар ыйыгар Кыргызстанга ыгар. Ол тийиэн, очотообу Кыргыз Автономнай Сэбиэскэй Социалистическай Өрөспүүбүлүкэтигэр партия уобаластаабы кэммитиэтин I сэкирэтээринэн талыллар.

Ити туһунан аныгы Кыргызстан аҕа баһылыга Алмазбек Атамбаев былырын бэйэбит **“Бичикпит”** уонна кыргызтар **“Турар”** кыһаларын холбоһуктаах үлэлэринэн тахсыбыт **“М.К. Аммосов. Кыргызский период деятельности”** кинигэни арылар **“Духовная сила народа”** диэн аан ыстатыйатыгар манньк суруйбут:

“К моменту приезда Аммосова в Кыргызстане происходили бурные исторические события. Патриотически настроенная

М.К. Аммосов мэнэ мессүөнүн иннигэр. Хаҕастан: А.Г. Гуринов-Арчылан, Нь.Н. Иннокентьева, Саине, М.К. Илларионова.

кыргызская интеллигенция добивалась изменения государственного статуса кыргызов. Руководство Кыргызской АССР во главе с Председателем Совнаркома Жусупом Абдрахмановым настойчиво ставило перед центром вопрос о преобразовании Кыргызской АССР в союзную республику. По настоянию народа и руководства Кыргызской Республики новой Конституция СССР 5 декабря 1936 года закрепила союзный статус Кыргызстана. Работой съезда Советов, принявшего первую Конституцию Кыргызской ССР и закрепившего союзный статус республики, руководил I секретарь ЦК Коммунистической партии (большевиков) Киргизии М.К. Аммосов. Это было радостное и вместе с тем тревожное время. В стране набирал обороты маховик репрессий. К приезду М.К. Аммосова в Кыргызстан многие лидеры Кыргызской Республики, такие как Жусуп Абдрахманов, Абдыкерим Сыдыков, Ишенали Арабаев, Токчоро Жолдошев и многие другие уже были арестованы.

Судьба отвела Максиму Аммосову для работы в Кыргызстане немного времени — ме-

нее восьми месяцев. Однако вклад М.К. Аммосова в становлении новой кыргызской государственности забываем. Под его руководством были сформированы государственные структуры молодой республики, заложены основы глубоких экономических и социальных преобразований” (С.4).

М.К. Аммосов олохтоох дьону салайар үлэбэ кытыннарыга улахан болжомтону уурбут. Салайааччылар дьону кытта дөбөҥнүк өйдөһөллөрүн туһугар кыргыз уонна нууча тылын үөрэтини көбүлээбит. Тууу-хабыы, хаайы мунгутаан турар кэмигэр партияттан таһаарыллыбыт, кыһарбана түбэспит кыргыз үөрэхтээхтэрин быһыны сатыыр, харыстыыр хайысханы тутуспун. Ол курдук, бэл диэтэр, ис дьыала уорганнарын үлэтин сыһиан көрөр сорукаах анал хамыһыһаны тэрийэр туһунан быһаарыны ылбыт. Киин салалта М.К. Аммосов оннук хорсун хардыларын сөбүлээбэтэх. Инньэ гынан, 1937 сыл сэтінни 7 күнүгэр кини онно суох буруйданан үлэтигэр уоратыллар, устанан туталлар, хаайыллар уонна 1938 сыл от ыйыгар ССӨС Үрдүкү Суутун Байыаннай коллегиятын буруйдуур уураабынан ытыллар.

Ахтылыбыт кинигэбэ СӨ Ил Дархана **Егор Афанасьевич Борисов** “В памяти наших народов” ыстатыйата, СӨ Ил Түмэнин Бэрэссэдээтэлэ **Александр Николаевич Жирков** уонна М.К. Аммосов аатынан ХИФУ доцена **Платон Алексеевич Слепцов** (1957-2016) “Личность многогранная и неповторимая” диэн кыттыгас ыстатыйалара, атын биллэр-көстөр дьон ахтыылара, үөрэтэр-чинчийэр ис хоһоонноох үлэлэрэ, архыып докумуоннара, М.К. Аммосов дакылааттара, хаартыскалар кирибиттэр.

Кыргызстан дьонно-сэргэтэ, салалтата М.К. Аммосов аатын үрдүктүк өрө тутар.

Ол курдук, 1997 сыллаахха кини төрөөбүтэ 100 сылыгар КӨ премьер министриин бастакы солбуйааччыта **Кемелбек Нанев** салайааччылаах улахан делегация өрөгөйдөөх тэрээһиннэргэ кыттыны ылбыта.

Оттон 2012 сыллаахха М.К. Аммосов төрөөбүтэ 115 сылыгар Кыргызстанга ити кэмгэ премьер министир **Галина Данчикова** салайааччылаах СӨ делегацията тийиэн, ахсынны 8 күнүгэр Бишкеккэ Чынгыз Айтматов аатынан пааркаба М.К. Аммосов пааматынныга үөрүүлээхтик арыллыбыта.

Кыһыл гранит өндөлгө туруоруллубут М.К. Аммосов мэнэ мессүөнүн кыргыз биллиилээх скульптора **Тургунбай Садыков** онорбут. Гранит өндөл кэтэх өттүгэр өйдөбүннүк онгоһуллуутугар, туруутугар күүс-көмө буолбут дьон ааттара суруллубут: Березин Семён Максимович, Ефимов Яков Ананьевич, Кычкин Владимир Романович, Макаров Иван Кон-

стантинович, Румянцев Николай Иннокентьевич, Фёдоров Александр Афанасьевич, Жирков Александр Николаевич.

Бу пааркаба СӨ норуодунай худоһунньуга, скульптор **П.А. Захаров** онорбут “Саха дьахтара” диэн таас онгоһуга баара эмиэ бэрт кэрэхсэбиллээх. Быһыта, Пётр Алексеевич Кыргызстанга 1984 сыллаахха буолбут скульптордар дойдулар икки ардыларынаабы симпозиумнарыгар кыттыны ылбыт эбит. Ол улахан түһүлүк кыттааччылары бэйэлэрин айымньыларын куоракка бэлэхтээбиттэрэ аһаҥас халлаан анныгар турар түмэл буолбут.

Биһиги соруктук, көрсүһүүбүт элбэбэ бэрт буолан, күммүтүн сырса-баттаһа сатаан, ол онгоһуктары ситэн-хотон көрбөтүбүт дабаны.

Аны туран, бу хас саха киһитигэр ытык сиргэ тийэрибитигэр биир дьикти буолла.

Библиотекаттан биһигини ыла кэлбит, сахалар диаспораларын салайааччыта **Ньургуйаана Иннокентьева** кыра кыһа Саине бары тахсарбытын күүтэн турдахпытына, массынаттан түһэн хаамыталыы сылдыан, бүтүннүү хагдарыйан, хаһыҥна хаптаран буорунан көрөн турар клумбаттан кып-кыһыл розаны булан үрэн-көтөн, кэпсээн-ипсээн чобулуйан кэлбитэ. Онтун туһунан Максим Аммосовпытыгар тийибитэ. Уонна көтөбөн биэрбиппэр таас өндөл түөһүгэр бэрт дьоһуннук ууран кэбиспитэ. Хайдах эрэ, ол хабыс хаһыҥна хотторботох аалай розаны Аар Айылба, Айыы Таңара биһиги Чабылхай Максимытыгар анаабытын курдук буолан тахсыбыта.

Кылгастык Ньургуйаана Николаевнаны билсиэххэ. Кини идэтинэн худоһунньук. Дьокуускайга төрөөбүт. Кыргызстан Худоһунньуктарын сойууһун чилиэнэ. С.А. Чуйков аатынан ойуулуур-дьүһүннүүр идэ кыһатыгар живопиһы уонна композицияны үөрэтэр. СӨ норуодунай худоһунньуга Николай Иннокентьев кыһа. Москубаба В.И. Суриков аатынан институтка үөрэнэр кэмигэр кэргэн тахсан, эрин дойдулар Кыргызстанга олохсуйбута ырааппыт. Кэргэнэ Аскар Турумбеков — скульптор. Үс кыыстаахтар: Туяра, Айдана, Саине.

Диаспораларыгар мунньустар, түмсэр хос биэрбиттэр. Онтуларын тэринэ, онгосто сылдыраллар. “Тэрээһиннэргэ кыттарбытыгар анаан сахалыы таһас-сап тиктэрибитигэр, сиэргэ-туомна туһуллар малы-салы, тээбирини буларбытыгар, онгорторобутугар өрөспүүбүлүкэ өттүттэн, кыра да буоллар, көмө көрүллүөн бабарабыт”, — диир.

Биһиги сылдыар кэммитигэр Айданалара оболор ортолоругар ытыллыбыт “Карек” (ол аата, “харах харата”) диэн ааттаах киинэ күрэхтэһиитигэр түмүк түһүмэххэ тахсан төрөппүттэрин үөрдэ долгутта.

Бишкеккэ олоорор Саха сириттэн төрүттээх дьон, төһө да аһыях буоллаллар, түмсэллэрэ, дойдуларын кытта ыкса ситими тутарга дьулуһаллара хайбаллаах.

Манна диэн эттэххэ, ханна дабаны оннук хайысханы тутартуһунар буоллаахха, ол Сахабыт сирин сайдытыгар улахан төһүү, тирэх буолуоҕа.

(Салгыта бэчээттэниэбэ).

Афанасий ГУРИНОВ-АРЧЫЛАН.

Норуодунай суруйааччы, Ил Баатыра Бексултан Жакиев уонна норуодунай поэт, Токтогул аатынан бириэмийэ лауреата Анатай Омуркановы кытта.